سەبارەت بە "جەنگی ژەنەراڵەکان" لە سوودان.. عەبدوڵا ساڵح

ڕۆژی ١٥ – ٤ – ٢٠٢٣، شەڕێکی توند لە سودان لە نێوان هێزەکانی بەناو پشتیوانی خێرا بە سەرۆکایەتی ژەنەراڵ (محەممەد حەمدان دەگەلۆ)، نازناوی "حەمیدتی" و سوپای سودان بە سەرۆکایەتی ژەنەراڵ عەبدولفەتاح ئەلبورهان سەریهەڵدا، کە تا کاتی نووسینی ئەم بابەتە، زیاتر لە لە دوو هەزار کەس کوژراوە و هەزاران کەس بریندار بوون، و نزیکەی سێ ملیۆن کەس لە ناوخۆ و دەرەوەی سودان ئاوارە بوون، و ە بەپێی خەمڵاندنی نەتەوە یەکگرتووەکان، 25 ملیۆن کەس پێویستیان بە یارمەتی هەیە لە وڵاتێکدا کە ژمارەی دانیشتووانی 45 ملیۆنە و یەکێکە لە هەژارترین وڵاتانی جیهان.

ئەم شەڕە بە ڕێکەوت هەڵنەگیرساوە، بەڵکو دەمێکە چاوەڕوان دەکرێ وەک دوا فیشەک بە دەستی هێزەکانی دژە شۆڕش بەرەو دەی بزووتنەوە جەماوەریە فراوانەکەی ئەو وڵاتە کە داوای حکومەتێکی مەدەنی و دوورخستنەوەی هێزەکانی سوپا لە دەسەڵاتی سیاسی دەکرد.

ئەم هێزانە، لەدوای ڕووخانی دەسەڵاتی عومەر ئەلبەشیرەوە لە مانگی نیسانی ٢٠١٩، بەردەوام لە هەوڵدابوون بەدەوری ئەم بزووتنەوە جەماوەریە مەدەنیەوە بەشێوازی جۆراوجۆر تا لەباری بەرن و کۆتایی پێبێنن، سەرەتا لە ڕێگای دانوستاندن و دەرکردنی بەڵگەنامەی لێکتێگەیشتن ، وەک ئەوی ڕوویدا لەگەڵ هێزەکانی ئازادی و گۆڕانکاری (قوى الحرية والتغيير) ، دواتر لەڕێی کۆمەڵکوژیەکەی شاری خەرتوم دژی خۆپیشاندەران لە ٣ی حوزەیرانی ٢٠١٩ لەلایەن میلیشیای جەنجاوید (هێزەکانی پشتیوانی خێرا) لەبەردەم بینای فەرماندەیی سەربازی، ئەمجا کودەتاکەی ئەم دواییەی دژی دەسەڵاتی مەدەنی لەلایەن فەرماندەی سوپا عەبدولفەتاح ئەلبورهان لە ئۆکتۆبەری ٢٠٢١.

ئەلبورهان، لە یەکێک لە قۆناغەکانی شەڕەی پاکتاوکردن لە دارفور، فەرماندەی هێزی زەمینی بوولە سودان کاتێک میلیشیاکانی جەنجاوید بە سەرۆکایەتی (حەمەدتی) و بە هەماهەنگی لەگەڵ فەرماندەیی سوپا ئەم کۆمەڵکوژیانەیان ئەنجام دەدا، جگە لەوە ئەم دوو کەسە کەلە پێشەنگی بەرپرسیارێتیدا بوون لەسودان کاتێک هێزەکانیان بەشداریان لە شەڕی یەمەندا کرد شانبەشانی هێزەکانی سعودیە و

ئیمارات لە ژێر ناوی "هاوپەیمانی عەرەبی" لە ساڵی ٢٠١٥، دواتر لە دوای کودەتاکەی دژی ئەلبەشیر هەردووک ئەم جەنەراڵە یەکیان بوو بە سەرۆکی ئەنجومەنی سەروەری (رئاسة مجلس السيادة) و ئەوی تریان جێگرەکەی، و دوای ئەوەی هێزەکانیان هەموو ئەو شەڕانەیان پێکەوە کرد و کاریگەری هاوبەشیان پێکەوە هەبوو، هەروەها دوای هەوڵە زۆرەکانیان بۆ لەباربردنی ئەم بزووتنەوەیە بە هەموو شێوەیەک، هیچ ڕێگەیەکیان نەمابوو بۆ دامرکاندنەوەی و سەرکوتکردنی جگە لە ڕاگەیاندنی شەڕ لە نێوانیاندا… بەم جۆرە جەماوەری ئەو وڵاتەیان خستە بەردەم دوو بژاردە، یان داسەپاندنی حوکمڕانی بەزۆر یان ئاگربەردانە وڵات!
بەم شێوەیە شاهیدی پرۆسەی کۆتایی هێنان بە "بەهاری عەرەبی" ین لەسەر دەستی هێزەکانی دژە شۆڕش، وەک ئەوەی لە تونس، میسر، یەمەن، لیبیا، سوریا، جەزائیر، بەحرەین، عێراق و کوردستانی عێراق ، ئوردن، مەغریب، عومان، لوبنان، سعودیە ڕویاندا هەریەکەیان بەشێوەیەک، لەڕەش ڕۆڵەی سودان هات، ئەو سودانەی کە لە باقی ئەو وڵاتانە جیادەکرێتەوە بەهۆی کاریگەری هەلومەرجەکانی لەسەر وڵاتانی دراوسێی سودان، کە خاوەنی سیستەمێکی سیاسی لەرزۆکن و باری ئابووری و کۆمەڵایەتیەکەیان شەق وشڕە.
دەستەوەردانەکانی هەرێمی و نێودەوڵەتی لە سودان کاری ئەمڕۆ نیە، بەڵکو لە دوای سەربەخۆیی سودان لە ساڵی ١٩٥٦ەوە دەستی پێکردوە، حوکمڕانی سەربازی لە ژێر ئایدۆلۆژیای ئیسلامی سیاسیدا لەو کاتەوە دیارترین سیمای حکومەتەکان و فەرمانڕەواکانی ئەم وڵاتە بووە.
سودان بە وڵاتێکی فرە نەتەوەیی گەورە و لەرزۆکی دامەزراوەکانی و سامانە ئابوورییە زەبەلاحەکانی دەناسرێتەوە، هەروەها بەهرەمەندە لە شوێنێکی جیۆپۆلەتیکی گرنگ، جگە لە پێگەی ستراتیجی لەسەر دەریای سوور، ئەمەش وای لێدەکات لەبەردەم تەماحی وڵاتانی ناوچەکەو زلهێزە نێودەوڵەتییەکاندا بێت و ببێتە ژینگەیەکی بەپیت بۆ گەیشتن بە بەرژەوەندییە جیۆپۆلیتیکییەکانی ئەم لایەنە دەرەکیانە، لەوانەش کۆنترۆڵکردنی قۆڕنی ئەفریقی لەگەڵ بەندەر و کەناراوەکانی، ئەمەش گەرەنتی کۆنترۆڵکردنی ڕێڕەوی کەشتیوانی نێودەوڵەتی زامن دەکات. یەکێک لەو ئامرازانەی کە هەندێک لەو لایەنانە پەنای بۆ دەبەن بریتییە لە پاڵنانی ئەم شەڕە بەرەو پاڵپشتیکردنی هاوپەیمانی ئیخوان موسلیمین لەلایەن ژەنەڕاڵەکانی سوپاوە بۆ هیوای زیندووکردنەوەی ڕێکخراوە تیرۆریستییە ئیسلامییەکانی لە شێوەی "داعش و تاڵیبان" و ئەوانی تر، و دوورخستنەوەیان لە وڵاتانی تر بەرەو گۆڕەپانی سودان، کە تیایدا دەرگاکان بە دەستەوەردانی سەربازی لەلایەن هێزە نێودەوڵەتییەکان

بکرێتەوە بە بیانووی شەڕی دژ بە تیرۆر.

بە لەبەرچاوگرتنی ئەم شوێنە ستراتیژییە گرنگە، سودان بووەتە خاڵێکی بەردەوام گرژو ئاڵۆز، ئەمەش وایکردووە کە بەبەش بە لە ئاسایش و سەقامگیری هەر لەو کاتەی سەربەخۆیی لە بەریتانیا وەدەستهێنا تا ئەمڕۆ بەردەوام لەوە خوێن ڕژاوە و سەروەت و سامانەکەی بەتاڵان براوە و ژیانی سودانییەکان گۆڕاوە بە دۆزەخێکی بەردەوام، برسێتی و هەژاری و نەداری و نەخۆشی وپەراوێزخستنی سیستماتیکی سیمای ئەو وڵاتە بوون .

ئەمڕۆ زیاتر لە حەوت ملیۆن منداڵ و شانزە ملیۆن هاوڵاتی لە کۆی چل و پێنج ملیۆن هاوڵاتی بەدەست برسێتی دەناڵێنن لە وڵاتێکدا کە بەو هەموو سەروەت و سامانەوە بەناوبانگە و توانای دەستبەرکردنی خۆراکی نەک تەنها بە دانیشتوانەکەی هەیە، بەڵکو بە دەیان وڵاتی دەوروبەریشی هەیە. “سەبەتەی خۆراکی عەرەبی” ئەمە نازناوەکەی سودان بوو بە هۆی زۆری زەویە کشتوکاڵییەکان و بوونی سامانی سروشتی زەبەلاحەوە ، بۆ نموونە زێڕ کە بەرهەمی ساڵانەی بە نزیکەی ٩٠ تەن (لە ساڵی ٢٠١٩) دەخەمڵێندرێت، کە یەکسانە بە پێنج ملیار دۆلار، لەلایەن دەسەڵات و دەسەڵاتدارانەوە تاڵان دەکرێت و ناگاتە دەستی دانیشتوانەکەی جگە لە بەشێکی کەمی کە دەچێتە گەنجینەی دەوڵەت.

بۆیە ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ هەموو ئەو ڕاستیانەی پێشتر باسمان کرد، ناکرێ ئەم دۆخە لە بازنەی ململانەی نێوان دوو ژەنەراڵدا کورت بکرێتەوە و وەک کودەتایەک لە چوارچێوەی ئەو زنجیرە کودەتایەدا مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت کە لە سەرەتای سەربەخۆیی ئەم وڵاتە بە بەردەوامی ڕویداوە، بە پێچەوانەوە ئەمە بەرهەمی ململانێیەکی ناوچەیی و نێودەوڵەتی یە لە ژینگەیەکی “عەرەبی / ئەفریقی/ نێودەوڵەتی” پڕ لە ململانێ و بەرژەوەندی ئابووری و سیاسی لە نێوان تەماحی ئەم وڵاتانەدا لە سامانی زەبەلاحی سودان.

ئەمە لێرە باسی دەرئەنجامی ئەم شەڕە ناکەین لە ئەگەری سەرکەوتنی هەریەکێک لەو دوو لایەنە یان وەستانی شەڕی نێوانیان و گەڕانەوە بۆ دانوستانەکان، بەڵام ئەوەی بەدڵنیاییەوە باسی لەوە دەکەین ئەوەیە کە گەورەترین دۆڕاو لەم نێوەدا ئەو جەماوەرەیە لە سودان.

لای ئەمە شاراوە نییە کە یەکێک لەو هۆکارانەی کە سودانیان بەرەو ئەو دۆخە ناهەموارە برد، دەگەڕێتەوە بۆ ئەو لاوازیانەی کە ئەم بزووتنەوەی جەماوەرییە دوچاریان ببو کە دیارترینیان نەبوونی ئاسۆیەکی سۆسیالیستی شۆڕشگێڕانە و سەرکردایەتییەکی شۆڕشگێڕ کە پێداگر بێ لەسەر پرەنسیپەکان و هێڵێکی سوری جیاکەرەوە بکێشێ لە نێوان هێزەکانی شۆڕش و هێزەکانی دژە شۆڕشدا بەبێ هیچ سازشێک.

سەرەڕای ئەوەش، ئەوەی باس کراوە ئەوەیە کە ئیرادەی جەماوەر و دەستێوەردانی ڕاستەوخۆیان تەنیا و تەنیا ئومێدێکەبۆ ڕاگرتنی ئەم کۆمەڵکوژیە بە یەکجارەکی و گەڕاندنەوەی ڕەوتی ئەم بزووتنەوەیە بۆ ڕێبازی شۆڕشگێڕانەی خۆی لە پێناو دەستەبەرکردنی ژیانێکی باشتر بۆ دانیشتوانەکەی.

19/6/2023